

ЗАТВЕРДЖЕНО
В. о. директора Державного науково-методичного
центру змісту культурно-мистецької освіти
Марина БРИЛЬ
«21» 09 2023 р.

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ЗМІСТУ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

**Методичні рекомендації
щодо виконання завдань до розділу «Фелтинг»
з дисципліни**

«Декоративно-прикладна творчість»

Для закладів фахової передвищої мистецької освіти

Галузь знань 02 «Культура і мистецтво»

Спеціальність 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація»

Укладач:

Ю. В. Олінкевич, викладач циклової комісії викладачів образотворчого мистецтва Фахового коледжу культури і мистецтв (м. Калуш), спеціаліст першої категорії.

Рецензенти:

М. І. Ваврух, викладач Комунального закладу Львівської обласної ради Львівський фаховий коледж декоративного і ужиткового мистецтва ім. І. Труша, викладач-методист, доцент, кандидат мистецтвознавства;

О. В. Кондратюк, викладач циклової комісії художнього ткацтва Косівського фахового коледжу прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист.

Методична розробка спрямована на допомогу студентам в їхній творчій діяльності. В ній лаконічно подано теоретичний матеріал про історію виникнення, види техніки валяння вовною, необхідні матеріали та інструменти, методику виконання виробів у техніках фелтингу, а саме сухого та мокрого валяння, розроблено методичну послідовність роботи щодо виконання завдань до розділу «Фелтинг» з дисципліни «Декоративно-прикладна творчість». Рекомендації до виконання завдань ілюстровано зразками, виконаними автором методичної розробки Юлією Олінкевич.

Методичні рекомендації щодо виконання завдань до розділу «Фелтинг» можуть використовувати як педагоги-художники, так і здобувачі фахової передвищої освіти, а також фахівці інших закладів освіти мистецького напрямку. Пропонована методична розробка стане чудовим помічником як під час очного, так і дистанційного навчання.

Відповідальна
за випуск

Олена ВЛАСЕНКО

Рекомендовано

на засіданні методичної ради
Фахового коледжу культури і мистецтв
(м. Калуш)

(протокол від 30.05.2023 р. № 5)

© Олінкевич Ю. В., 2023 р.

© Державний науково-методичний центр
змісту культурно-мистецької освіти, 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1. Історія виникнення та розвитку техніки фелтингу (валяння вовною).....	5
2. Види фелтингу.....	11
3. Матеріали та інструменти для валяння вовною	13
4. Методичні рекомендації щодо виконання завдань до розділу «Фелтинг»	17
5. Запитання для самоконтролю.....	32
ВИСНОВКИ.....	33
ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА.....	35

ВСТУП

Фелтинг (валяння) (від англ. *felt* – повсть) – це особливий вид рукоділля, де з вовни створюється декоративна композиція з різною фактурою і малюнком, способом зчеплення і переплетення між собою волокон. Тільки натуральна вовна має здатність звалюватися. Основним матеріалом для фелтингу є непрядена, найчастіше овеча вовна.

Неповторне перетворення валянням вовни на завершений твір зачаровує. Це чудовий, екологічно чистий матеріал, що дарує величезне поле для творчості. Процес валяння вовною не завжди простий, але як приємно насолоджуватися неймовірним результатом роботи. Завдяки різноманіттю технік валяння можна створювати неповторні аксесуари, прикраси, предмети інтер'єру і одяг.

Вивчення основних технік фелтингу забезпечується навчальною дисципліною «Декоративно-прикладна творчість», що є однією з важливих дисциплін у системі підготовки фахового молодшого бакалавра за освітньо-професійною програмою «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація».

Протягом вивчення даної дисципліни у здобувачів фахової передвищої освіти формуються фахові компетентності, що вдосконалюються під час практичної аудиторної та самостійної роботи, здобуваються теоретичні, практичні навички та знання з основ кольорознавства, скульптури, композиції, відбувається аналіз конструкції форми, пропорцій, вдосконалюються знання з традиційних технік декоративно-прикладного мистецтва (ДПМ) тощо.

1. Історія виникнення та розвитку техніки фелтингу

Людина виявила здатність вовни до валяння близько 8 тисяч років тому, використовуючи вовну і кістки диких тварин. Це відкриття мало величезне значення в житті стародавніх людей, бо дало можливість створювати тепле і зручне взуття, одяг, ковдри тощо. Після того, як людина приручила диких кіз і овець, стала використовуватися зістрижена шерсть.

Невідомо, в якому куточку Землі виникла і набула поширення ця техніка, але можна припустити, що рукоділля було розвинене в тих районах, де займалися вівчарством. Одні з найдавніших зразків цієї майстерності були виявлені в Стародавній Азії. Кочівники створювали одяг, покриття для підлоги і навіть житла. Знайдені були також магичні фігурки з повсті, яким приписувалися сакральні властивості. Вважалося, що вироби із зваляної вовни оберігають власників від смерті, злих духів, хвороб.

Існує багато легенд про виникнення техніки валяння вовною. Вважається, що перший валяний килим з'явився на Ноевому Ковчезі. Вівці знаходилися в умовах обмеженого простору, постійно терлися одне об одного, а шматки шерсті падали на підлогу, внаслідок чого постійно піддавалися тертю копитами тварин. Коли овець вивели з ковчега, то в тому місці, де їх утримували, на підлозі побачили щільне зваляне полотно.

Згадки про вовну також є на фресках в будинку майстра-шаповала, збереженого ще з часів Римської імперії. Шаповал – це людина, що виготовляла з вовни головні убори шляхом валяння.

У середні віки набула поширення легенда про покровителя шаповалів Святого Клементя. За легендою, його довго переслідували вороги. Від тривалої ходьби він дуже втопився і, зупинившись, щоб відпочити, побачив вовняні шматочки на одному із чагарників. Клемент обмотав ними свої ноги поверх взуття і пішов далі. Згодом помітив, що м'яка вовна перетворилася на міцну тканину, що прийняла форму стопи.

Валяння вовною є традиційним народним промислом у багатьох кочових народів Монголії, Тибету, Центральної Азії, Індії та Туреччини. Адже для

степових кочівників це був основний матеріал, що використовувався практично всюди в побуті. З ущільненої вовни виготовляли подушки, матраци, килим, бурки, головні убори тощо.

Валяння з вовни, як і будь-яке інше мистецтво, має певні традиційні техніки, що сформувалися під впливом самотності кожного народу.

Іранська техніка

Відмінною особливістю даної техніки від інших вважається орнамент, який спочатку шерстю викладають на циновці (цупкому плетеному килимку з соломи чи очерету), скручують і валяють.

Носіями даної техніки валяння вважаються сучасні туркмени, які й сьогодні виготовляють традиційні кошми (килими) так само, як це робили їхні предки.

Стилізований баранячий ріг є головним орнаментом туркменської кошми. Основними кольорами, що використовуються в іранській техніці прийнято вважати білий, червоний та чорний (*рис. 1*).

Рис. 1. Мокре валяння. Іранська техніка. Джерело: [6]

Пазиркська техніка

Під час розкопок поховань Гірського Алтаю, що належать до IV – V століття до н. е., археологами були виявлені вовняні вироби Пазиркської культури. Серед них знайдені добре збережені елементи кінського оздоблення, одяг тощо.

Особливістю даної техніки валяння є яскрава аплікація в композиції виробів (рис. 2).

Рис. 2. Пазиркська техніка валяння. Джерело: [6]

Сунська традиція

Характерною особливістю цієї традиційної техніки валяння є одноколірність та аплікація в композиції виробів, що були виявлені під час розкопок у Монголії (рис.3).

Рис. 3. Мокре валяння. Сунська техніка в Монголії. Джерело: [6]

Європейська техніка

Згодом валяння поширилося і в країни Європи, де вовну звалювали за допомогою спеціальних валиків або у великих посудинах за допомогою сильного вихрового водяного потоку. Під впливом водяного коловороту вовна щільно звалювалася і утворювалася міцна тканина, яку згодом просушували та піддавали наступній обробці.

З розвитком промисловості техніки валяння вдосконалилися та перейшли на новий, більш складний рівень процесу роботи. У ХХ столітті стає можливим процес валяння вовни шляхом промислового голкопробивного методу виготовлення повсті (рис. 4).

Рис. 4. Голкопробивний метод промислового виготовлення повсті. Джерело: [6]

Слов'янська техніка

Що ж стосується слов'ян, то для них характерним є виготовлення так званих піввойлоків – текстильних матеріалів з валяної вовни, прикладом яких є сукно.

В Україні виготовлення речей з вовни, як і в інших народностей, пов'язано з поширенням та розвитком скотарства, а саме із розведенням овець. Найбільшого поширення валяння вовною набуло на Гуцульщині. Саме тут

українці створили сукно з вовни домашнього ткацтва, про що свідчать згадки в архівних матеріалах щодо наявності млина і сукновальні в с. Березові ще в 1482 році. Сукно виготовляли природних кольорів, шили з нього переважно верхній одяг. Дуже цінувалися вироби, що були зваляні з вовни однорідних овець. Косівщина відома своїми ткачами-ремісниками, де цілі родини були задіяні в процесі виготовленням речей з вовни.

Особливої популярності набули ліжники, які почали виготовляти в с. Яворів. Ці ткани килими-покривала використовували як під час весілля для молодят, так і у поховальному обряді. Класичний ліжник характерний своєю триколірністю: білий, сірий та чорний, але в наш час яскраві барви стали все частіше з'являтися в цих килимах. Його створюють за допомогою прядених ниток з вовни, тчуть на верстаті, а потім ущільнюють у спеціальній пристрої, що дістав назву «валила». Цей пристрій має форму дерев'яної діжки, до якої згори з величезною силою падає вода, яка і звалює виріб шляхом обертання його у діжці (рис. 5, 6). У ньому можна помістити аж десять ліжників. Згодом ущільнені килими просушують природнім способом (рис. 7).

Рис. 5. Ткацький верстат. Джерело: <https://ukrainer.net/karpatskyj-lizhnyk/>

Рис. 6. Валило. Джерело: [1]

Рис. 7. Яворівські ліжники. Джерело: <https://grazhda.huculia.info/475/>

Валяння вовною – це дуже захоплюючий вид творчості, який стрімко розвивається. Діапазон його можливостей такий, що ним займаються діти, починаючи з дошкільного віку, рукодільниці, які створюють *handmade*,

майстрині, що надають перевагу ексклюзивним авторським виробам, а також дизайнери інтер'єрів та світу високої моди.

2. Види фелтингу

Процес валяння забезпечується особливостями будови вовняних волокон та їх фізико-механічних властивостей.

Виділяють основні техніки фелтингу: сухе та мокре валяння.

Сухе валяння часто називають фільцюванням через процес виконання роботи шляхом багаторазового проколювання вовни за допомогою спеціальної голки із засічками. Внаслідок чого змінюється структура волокна та утворюється щільний матеріал. Цей вид фелтингу використовують для виготовлення плоских або об'ємних виробів (квітів, іграшок, ляльок) (рис. 8), нанесення декору (орнаментів, малюнків, дрібних деталей) на готові вироби чи на основу (фетр, мішковина) для плоскої композиції.

Рис. 8. Іграшка в техніці сухого валяння. Автор: Юлія Олінкевич

Мокре валяння передбачає використання мильного розчину, який сприяє зчепленню вовняних ворсинок між собою під час тривалого тертя. Чим довше відбувається процес мокрого валяння вовни, тим міцніший і щільніший виріб отримаємо в результаті.

Завдяки цьому виду фелтингу створюються неймовірно красиві вироби: тканини для одягу, сумки, капелюшки, взуття, будиночки для домашніх улюбленців, декоративні панно (рис. 9) тощо.

Рис. 9. Техніка мокрого валяння. Декоративне панно. Автор: Юлія Олінкевич

Шляхом експериментів майстрів з фелтингу сьогодні виник ще один вид, що отримав назву нунофелтингу (рис. 10). Для створення виробів тут використовується не тільки вовна, але й натуральні тканини та барвники.

Рис. 10. Техніка нунофелтингу. Джерело: <http://surl.li/jgsmy>

3. Матеріали та інструменти для валяння

Для роботи в будь-якій техніці фелтингу використовується натуральна пофарбована вовна. Зістрижена овеча вовна спочатку проходить процес очищення, промивання, спеціальної обробки, відбілювання, фарбування, а потім випускається виробниками у двох видах готової продукції, які істотно відрізняються за зовнішніми ознаками: кардочес та стрічкова гребінна вовна.

Розрізняють види вовни за товщиною і довжиною волокон.

Остьова шерсть – це груба овеча вовна для створення сумок, валянок, килимів.

Очіс – шерсть чесана, з коротким ворсом, яка застосовується у виробництві фетру, в набиванні іграшок, різноманітних виробів.

Слівер – чесана шерсть, позбавлена великих остьових волокон, це нефарбована шерсть і часто вона використовується в якості основи валяних виробів або як наповнення іграшок.

Забарвлена гребінна вовна є найпоширенішою для створення різних повстяних виробів. Таку шерсть отримують зі середньо рунних овець. Вона складається з рівних і чітко укладених волокон.

Кардочес навпаки, складається зі спрямованих у різні сторони волокон, що були пропущені через спеціальну кардочесальну машину. Проте ця шерсть дуже швидко звальюється, тому широко використовується як для мокрого, так і для сухого валяння. Її часто називають вовняною ватою. З цього виду сировини роблять сумки та іграшки, проте вона не використовується для створення речей, які вступають в контакт зі шкірою.

Гребінна мериносова шерсть (тонс) – це шерсть з найтоншими волокнами. Вона є найдорожчою, але й найбільш якісною для валяння, особливо для створення тонкого полотна. Цю шерсть тонкорунних овець (мериносових порід) застосовують для валяння речей, що контактують зі шкірою, а також просто красивих і вишуканих виробів і картин з вовни [3].

Для декоративного оздоблення виробів застосовують й інші натуральні волокна рослинного походження: шовк, віскоза, рамі, бамбук, банан, морські водорості, сою, непс, слабни, фліс тощо.

Також можна використовувати бленди (суміші) вовни різних відтінків або поєднувати вовну з пасмами рослинних волокон, що надасть ефектності декоративному виробу.

Головним інструментом в техніці *сухого валяння* є спеціальна фільцювальна голка із засічками, яка відрізняється за номерами (*рис. 11*). Вона буває різної товщини, залежно для якого етапу призначається (наприклад, для початкової стадії валяння потрібно застосовувати голки №32 і №36, для основної роботи – №38, для фінішної обробки – №40, №42), форми та довжини робочої поверхні, завдяки чому можна створити різноманітні «спецефекти».

Різновиди голок за їх формою поділяються на:

- *тригранну*, що має засічки на трьох гранях;
- *зіркова*, яка застосовується для з'єднання плоских деталей;
- *корончаста*, в якій засічки знаходяться лише на кінчику голки, використовується для деталізації та завершальної стадії прикріплення дуже дрібних деталей;
- для витягування ворсинок назовні застосовується *зворотня голка* з розміщеними у зворотній бік засічками;
- *голка-виделочка* використовується для зачеплення найдрібніших деталей;
- *кручена голка* завдяки своїй спіралеподібній формі допомагає добре звалювати ворсинки вовни.

Для полегшення роботи на великих площах використовують спеціальні тримачі для голок (*рис. 12*).

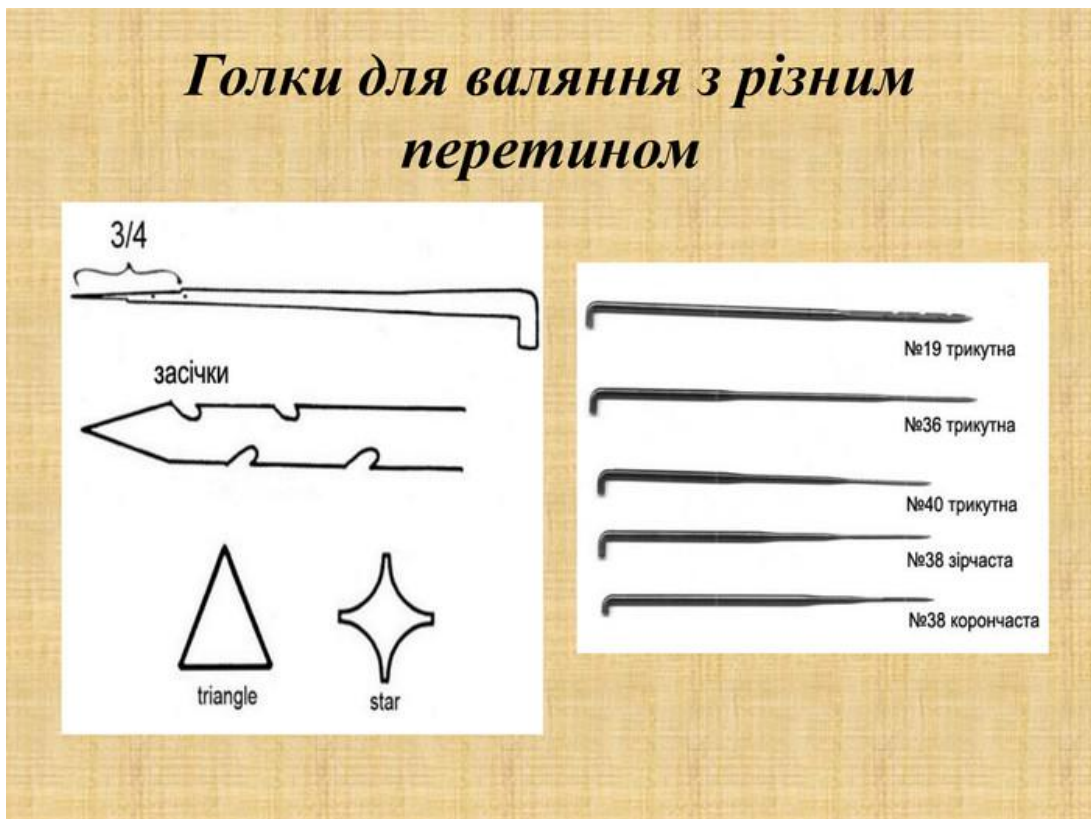

Рис. 11. Види фальцювальних голок. Джерело: [9]

Рис. 12. Тримач голок для валяння. Джерело: <http://surl.li/jgsmh>

Для виготовлення об'ємних виробів в якості підкладки для оброблювальної заготовки застосовують щітку-мат (рис. 13), яка оберігає також голки від поломки.

Рис. 13. Щітка-мат для валяння. Джерело: <http://surl.li/jgslj>

Головними матеріалами для роботи в техніці *мокрого валяння* є бульбашкова плівка, бамбуковий килимок, москітна сітка та мильний розчин.

4. Методичні рекомендації щодо виконання завдань до розділу «Фелтинг»

Завдання 1. Виготовлення прикраси «Синичка» в техніці сухого плоского валяння

Методична послідовність виконання роботи

1. Пошук джерела творчості та виконання ескізу

На цьому етапі необхідно створити ескіз майбутнього виробу. Джерелом творчості для даного завдання є фото синички (рис. 14). На основі реалістичного зображення птаха необхідно виконати ескіз майбутнього виробу. Спочатку робимо лінійну графічну побудову (рис. 15).

Рис. 14. Джерело: <http://surl.li/jgskl>

Рис. 15

2. Перенесення лінійного рисунку на основу (фетр)

Для виконання роботи на цьому етапі потрібно вирізати ескіз виробу за крайніми контурами, прикласти до основи (фетру) силует синички та обвести його м'яким графітним олівцем (*рис. 16*).

Рис. 16

3. Робота в матеріалі

Цей етап – це безпосередньо процес привалювання вовни до основи (фетру) за допомогою спеціальної голки №36/38. Необхідно опрацювати великі площини майбутнього виробу (*рис. 17*).

Рис. 17

4. Опрацювання дрібних елементів, деталей майбутнього виробу.

Шліфування зображення відбувається за допомогою голки №40/42. На цьому етапі надаємо синичці характерних рис та завершеного вигляду (*рис. 18*) та вирізаємо виріб по краю (*рис. 19*).

Рис. 18

Рис. 19

5. Завершальна обробка майбутнього виробу

Оздоблюємо декоративним оброблювальним швом (рис 20 – 21).

Рис. 20

Рис. 21

Завдання 2. Виготовлення іграшки в техніці сухого об'ємного валяння

Методична послідовність виконання роботи

1. Ескізування

На цьому етапі потрібно виконати ескіз майбутньої іграшки в графічному та кольоровому варіантах (рис. 22 – 23).

Рис. 22

Рис. 23

2. Робота в матеріалі

Використовуючи щітку-мат, фільцювальні голки №36 та №38, звалюємо великі маси (тіло, голову іграшки) (рис. 24 – 25).

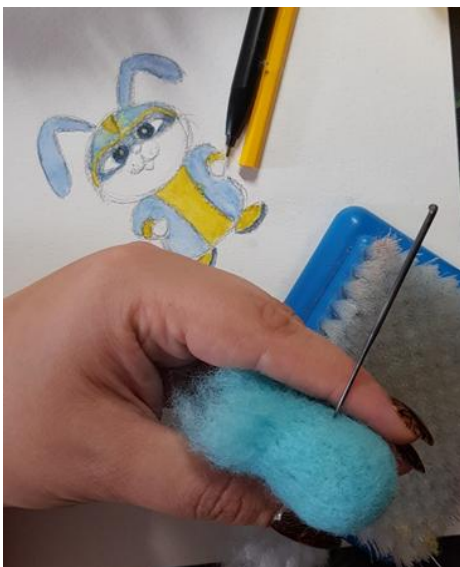

Рис. 24

Рис. 25

3. З'єднання великих площин

За допомогою крученої голки привалюємо великі частини виробу один до одного (рис. 26).

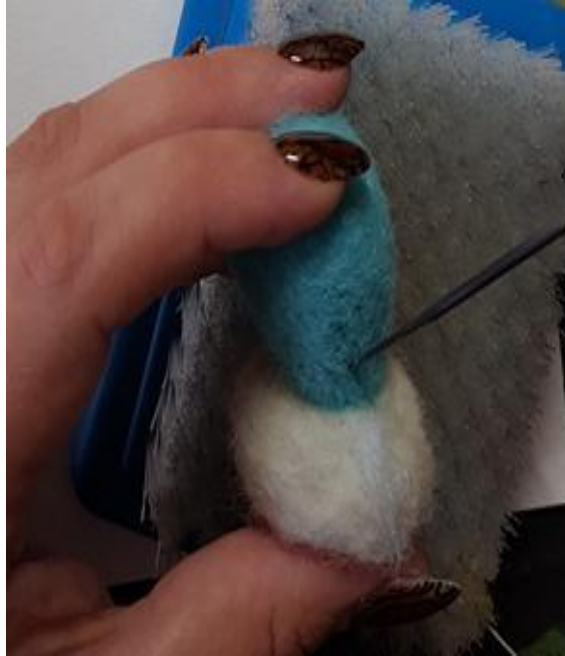

Рис. 26

4. Звалювання менших деталей (вушок, лапок іграшки) (рис. 27 – 28).

Рис. 27

Рис. 28

5. З'єднання всіх частин та деталізація іграшки (рис. 29 – 37).

Рис. 29

Рис. 30

Рис. 31

Рис. 32

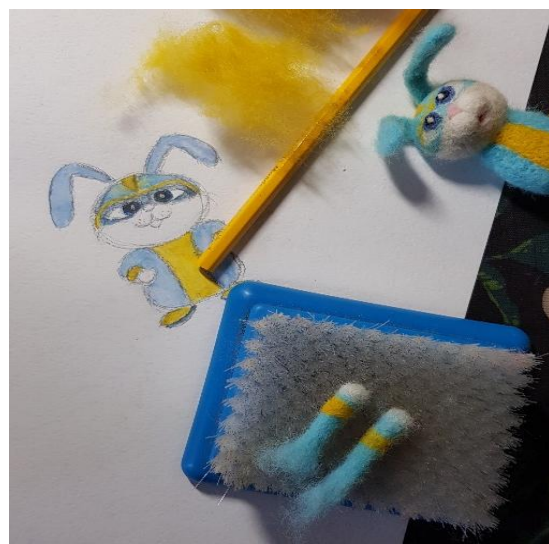
Puc. 33

Puc. 34

Puc. 35

Puc. 36

Puc. 37

Завдання 3. Виготовлення прикраси «Синій мак» у техніці мокрого валяння

Методична послідовність виконання роботи

1. Пошук джерела творчості

Для цього завдання необхідно знайти фото квітки, в даному випадку це синій мак (рис. 38). Серед різноманіття фото рослин необхідно обрати одне зображення.

Рис. 38. Джерело: <http://surl.li/jgtmo>

2. Підготовка матеріалів

Для роботи в матеріалі над прикрасою «Синій мак» у техніці мокрого валяння необхідно приготувати такі матеріали: бульбашкову плівку, вовну (кардачес) синього кольору, мильний розчин, роздільну плівку у вигляді кілець (рис. 39).

Рис. 39

3. Робота в матеріалі

Викладаємо на бульбашкову плівку вовну і змочуємо її мильним розчином (рис. 40 – 41).

Рис. 40

Рис. 41

Втираючими круговими рухами звалюємо перший шар виробу (рис. 42 – 43).

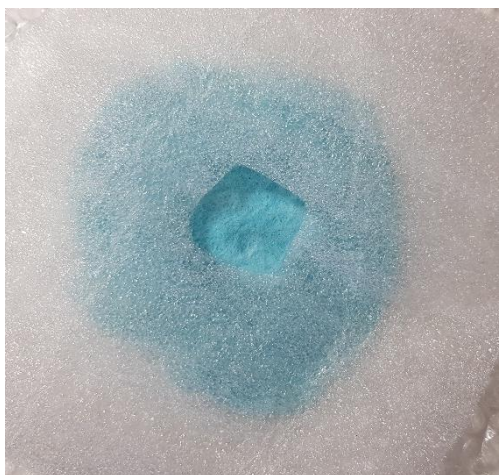
Рис. 42

Рис. 43

Звалювати необхідно до тих пір, поки вовна не перестане зміщуватися під механічним впливом і буде щільною.

Потім на звалений перший шар кладемо роздільну плівку, а на неї другий шар вовни (рис. 44 – 45).

*Рис. 44**Рис. 45*

Змочуємо другий шар мильним розчином та продовжуємо процес валяння мокрим способом (рис. 46 - 49).

*Рис. 46**Рис. 47**Рис. 48**Рис. 49*

Так працюємо над третім шаром: накладаємо роздільну плівку, зверху на неї знову вовну, змочуємо її мильним розчином і продовжуємо процес валяння (рис. 50 – 55).

Рис. 50

Рис. 51

Рис. 52

Рис. 53

Рис. 54

Рис. 55

4. Звалювання у валику

Згодом, коли три шари зваляні, скручуємо в трубочку виріб у бульбашковій плівці та розкочуємо (виконуємо рухи руками вперед і назад) для покращення зчіплення вовни (рис. 56 – 57).

Рис. 56

Рис. 57

5. Промивання виробу водою

Після цього промиваємо виріб в теплій воді, розправляємо площини та прорізаємо лінії пелюсток (рис. 58 – 59).

Рис. 58

Рис. 59

6. Завершальний етап мокрового валяння виробу

Змочуємо виріб мильним розчином та валяємо виріб круговими рухами в руках (рис. 60 – 61) та ополіскуємо знову в теплій воді та просушуємо (рис. 62 – 63).

Рис. 60

Рис. 61

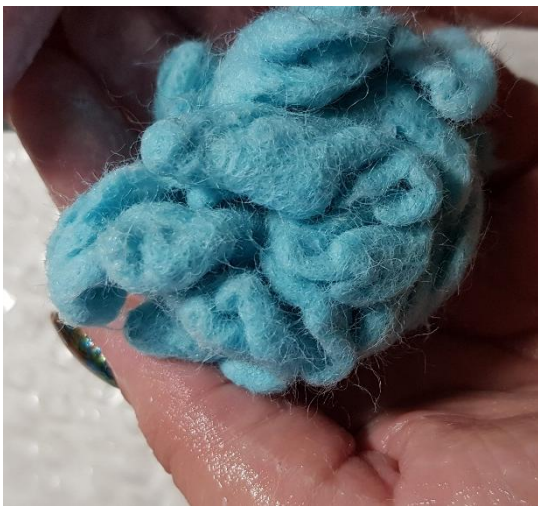

Рис. 62

Рис. 63

7. Деталізація та декорування прикраси в техніці мокрового валяння

За допомогою чорного великого бісеру оформлюємо серединку квітки (рис. 64 – 65).

Рис. 64

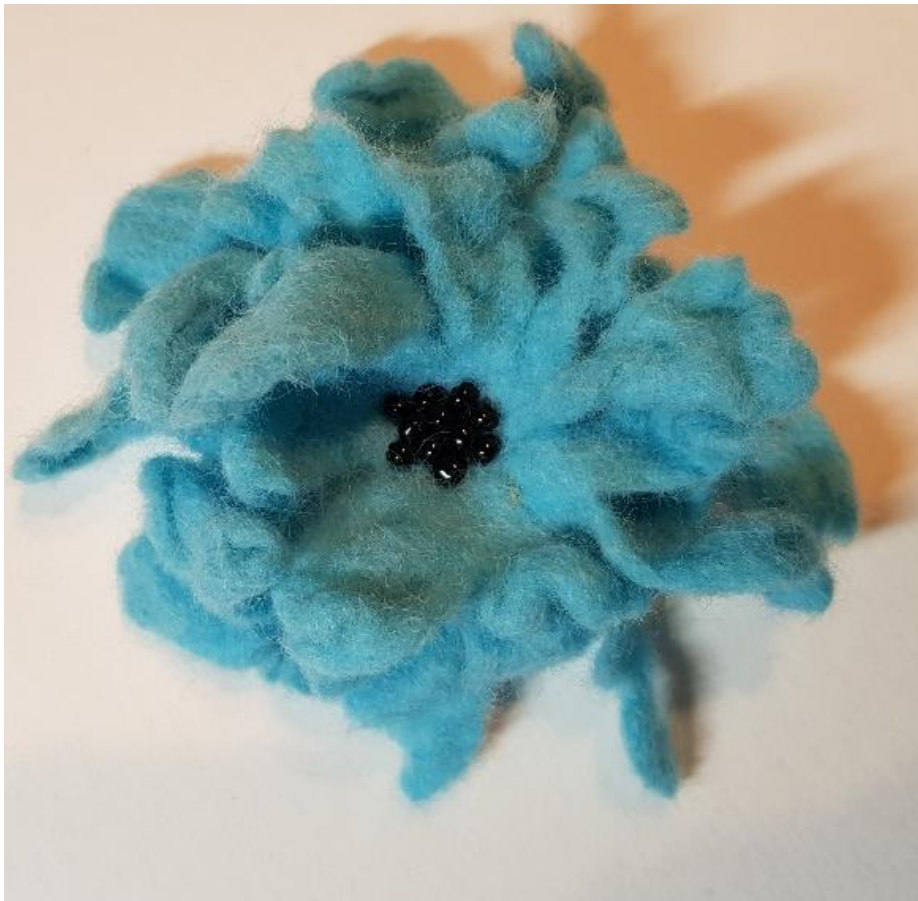

Рис. 65

5. Запитання для самоконтролю

1. Розкажіть про історію виникнення техніки валяння вовною.
2. Які основні риси іранської техніки?
3. Що характерним є для пазиркської техніки?
4. Що відрізняє сунську техніку від двох попередніх?
5. У чому полягає основна відмінність слов'янської техніки валяння вовною?
6. Яка особливість європейської техніки?
7. Що таке «валило»?
8. Опишіть технологію виготовлення ліжника.
9. Які види фелтингу ви знаєте?
10. Яка відмінність між сухою та мокрою техніками валяння вовною?
11. Які матеріали та інструменти використовуються при сухому валянні вовною?
12. Які матеріали та інструменти використовуються при мокрому валянні вовною?
13. Які види вовни ви знаєте?
14. Чи є різниця яку вовну використовувати залежно від виду техніки валяння?
15. Яка послідовність роботи в техніці сухого валяння?
16. Яка послідовність роботи в техніці мокрої валяння?
17. Які фахові компетентності здобуваються під час практичної роботи над розділом «Фелтинг»?

ВИСНОВКИ

Останнім часом людина оточила себе синтетичними матеріалами, але речі, створені машинами не можуть передавати любов та тепло майстра. Саме тому митці надають нового життя давнім декоративно-прикладним технікам. Фелтинг – одна з них.

Валяння вовною приносить задоволення не тільки дітям, а й дорослим і відкриває перед нами великі можливості для творчої фантазії.

Шерсть – це дуже м'який та піддатливий матеріал, яким можуть працювати люди незалежно від статі. Але найголовніше це те, що вовна є натуральною та безпечною в роботі, а процес валяння заспокоює, залишає тільки приємні емоції, адже це своєрідна стресотерапія.

Вивчаючи розділ «Фелтинг» з дисципліни «Декоративно-прикладна творчість», студенти детально ознайомлюються з особливостями валяння вовною, її історією, видами, матеріалами та інструментами, формують вміння творчо мислити, розвивають координацію рухів, що позитивно впливає та стимулює мозкову діяльність, уяву, інтуїцію тощо.

На освітньо-професійній програмі спеціальності «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» Фахового коледжу культури і мистецтв (м. Калуш) здобувачі фахової передвищої освіти опановують різні види і техніки декоративно-прикладного мистецтва, зокрема: витинанки, писанки, декоративні розписи, розписи тканини, гобелен, набивку, малюнок на склі, вітраж, вишивку, фелтинг тощо. Вивчаючи певну техніку, вони вчаться стилізувати, адже кожен матеріал потребує і певного трактування образу, форми, що зумовлені способом обробки матеріалу; переосмислюють традиції, втілюють своє власне бачення та розуміння засобами певної техніки. Це все сприяє глибшому розумінню здобувачами освіти традицій мистецтва, його мови, технік, розвитку творчого мислення та уяви.

Методична розробка «Методичні рекомендації щодо виконання завдань до розділу «Фелтинг» з дисципліни «Декоративно-прикладна творчість» спрямована на допомогу в початковому процесі та вдосконаленню знань, умінь

і навичок здобувачів фахової передвищої освіти, розуміння техніки валяння, матеріалу, його властивостей, особливостей його обробки, що є важливою складовою роботи майбутнього художника-педагога.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Валило-гуцульська пральна машина. Carpaty : вебсайт. URL: <http://surl.li/kcdkz> (дата звернення: 10.08.23).
2. Валяння. *Універсальний словник-енциклопедія* : вебсайт. URL: <http://slovoedia.org.ua/29/53394/7365.html> (дата звернення: 15.03.23).
3. Вовна для валяння. URL: <http://surl.li/jgvdy> (дата звернення: 22.05.22).
4. Валяння, вовна. URL: https://karkar.com.ua/rukodelie/valjanie_nd/ (дата звернення: 10.02.23).
5. Інструменти для валяння. URL: <http://surl.li/jgvvet> (дата звернення: 15.03.23).
6. Історія валяння з вовни: перші згадки валяння в Носєвому Ковчезі. URL: <https://cutt.ly/awo6VFDo> (дата звернення: 14.03.23).
7. Мистецтво ткацтва і валяння : Як створюють справжнє гуцульське диво – ліжник. Сьогодні: вебсайт. URL: <http://surl.li/kcdki> (дата звернення: 10.08.23).
8. Сукнарство на Гуцульщині. URL: <http://surl.li/kcdko> (дата звернення: 10.08.23).
9. Технологія виготовлення виробів у техніці валяння. URL: <http://surl.li/vunp> (дата звернення: 19.07.23).
10. Фелтінг (техніки валяння) – ексклюзивна естетичність. Діана-клуб : вебсайт. URL: <https://cutt.ly/9wo6Ba0j> (дата звернення: 11.02.23).
11. Цибань І. О. Фелтінг. Усі прийоми сухого валяння. Харків : Аргумент Принт : Віват, 2014. 63 с.